

1896-07-05

AFSENDER

Emil Hannover

MODTAGER

Johan Rohde

FAKTA

Dokumenttype:

Brev

Sprog:

Dansk

Dateringsbegrundelse:

Datering i brev

Afsendersted:

København

Afsenderinfo (lakstempel, adresse
m.m.):

Nygade 7

Omtalte personer:

Charles Been

Rasmus Christiansen

Christoffer Wilhelm Eckersberg

Alice Hannover

Erik Henriksen

Agnes Slott-Møller

Harald Slott-Møller

Jens Ferdinand Willumsen

Juliette Willumsen

Kristian Zahrtmann

Arkivplacering:

Den Hirschsprungske Samling

DOKUMENTINDHOLD

Hannover undskylder, at der er gået lang tid siden han sidst har skrevet til Rohde. Hans tavshed skyldes travlhed, og ikke - som Rohde har frygtet - at de er ved at fjerne sig fra hinanden. Han savner Rohde, og priser deres venskab og Rohdes kamp for deres fælles interesser - selvom de til tider har været uenige om hvilke midler der skulle tages i brug. Christiansen er kommet hjem fra en længere rejse, hvilket glæder Hannover. Hannover er kommen på god fod med Alice, som han skal hilse fra. Hun formodes at gifte sig til efteråret, og de er derfor ved at få ordnet skilsmissen.

TRANSSKRIFTION

Nygade 7.

Kbh. 5/7.96

Kære Ven,

Nej, der er slet ingen af de Grunde,

De antager i Deres sidste Brev, til
min lange og haardnakkede Tavshed.

Der er overhovedet slet ingen Undskyldning

for den, og jeg skammer mig i høj Grad

over den. De maa dog ikke tro, jeg i

al denne lange Tid har glemt Dem;

min onde Samvittighed har næsten

daglig bragt mig Dem i Erindring, hvad

den ikke behøvede, for jeg har savnet

Dem meget, og jeg længes hidsigt efter

Dem ved mange Lejligheder. Nu efter

Deres sidste Brev maaske endnu mere

end før. For jeg kan jo ikke skrive

alt det, jeg saa gjerne vilde sige Dem,

og som alt sammen gaaer ud paa at

raabe ind i Deres Øren, saa De aldrig

glemmer det, at De skal være ved godt

Humør, at De skal være det, fordi

De ikke har Grund til andet. Se Dem

om og spørg Dem selv, hvem der mere

end De har Aarsag til med nogen

[2]

Tilfredshed at se tilbage og med nogen

Fortrøstning frem. De kan se tilbage paa

saa stor en mængde gode Gærninger,

baade kunstneriske og praktiske, som
faa af os andre, og De kan se frem med
den Fortrøstning, som det giver, at vide
sig selv lige ung og modtagelig i Sindet,
lige andagtsfuld overfor det gode og det
smukke, – de frygtelige 40 tiltrods. Skidt
være med alt det, der ramler om Een,
om ogsaa man selv har været med
til at lave det. Hovedsagen er dog den,
at man bevarer sin Lyst til at bygge
noget nyt. Alt Arbejde vilde jo være
forgæves, om man maalte det med
Evigheden. Selv om den fri Skole og
den fri Udstilling havde holdt vor
Levetid ud, maatte andre Tider jo
en Gang føre andre Forhold med sig.
Om de udslettes lidt før eller ... senere,
hvad gør det til Sagen, naar blot vi
har følt Lysten ved at prøve vore
Kræfter.

[3]

Jeg er ingen Optimist; jeg er ikke en
Gang i særlig godt Humør, medens jeg
skriver disse Linjer. Men jeg har et Sted
i mig en Fjeder, der, som alle Fjedre,
gjerne vil slappes ved Brug, men som
jeg ikke giver Lov dertil. Andre Mennesker
eller mange gør Gymnastik eller driver
Sport; min Sport er den Ræsonneren,
som holder hin Fjeder nogenlunde spænstig[sic]
stadig. Den har mange Gange været
ved at briste, men jeg troer dog, dem
skal holde en Del Aar endnu. Pas paa
Deres, for jeg véd, De har én.
Om man overhovedet mistede Ævnen
til en Gang imellem at tilraabe sig
selv et "Hyp min Hest", vilde man jo
snart gaa i Staa. For udefra kommer
det ikke. Udefra prøver de jo helst at
faa Een til at brække Benene paa

Forhindringer, de stiller Een i Vejen.
Men foreløbig er da ikke en Gang De,
gamle Mand, ældre, end at De
sagtens kan sætte over og ovenikøbet
føle Glæden ved at overvinde Forhindringerne.

[4]

men man skal sikkert blive ved
at øve og prøve sin Ungdoms Ævne
for sligt, og om De har nogen Fejl,
er det maaske den, at De altfor
tidlig prøvede Gærdet dér, hvor det
er lavest. Bliv ikke vred, fordi jeg
siger det. Ingen kan holde mere af
Dem end jeg; ingen kan navnlig have
en mere urokkelig Tro paa Deres
Karakters Værdi end jeg. Men fra
at være den lidenskabelige Idealist, De
– ikke var, men er, er De bleven
en Begynder i den Kunst, som ikke
har noget med Idealisme at skaffe.
Jeg har med den fuldeste Tilfredshed
set, at for den Kunst havde De ikke
de Anlæg, man tilskrev Dem. De
blev begejstret af dem, der i saa Hen-
seende var Dem overlegne.
Jeg mener at kunne skrive dette saa-
ledes, fordi jeg ikke noget Øjeblik har
troet andet, end at De kæmpede for
en Sag og ikke for Dem selv. De har Ret:

[5]

om Maalet var der Dem og mig
imellem aldrig Uenighed, men om Vejene
til Maalet har jeg paa det sidste jævnlig
været uenig med Dem. Jeg troer, jeg havde
Ret (man troer det jo gjerne). Jeg er i
hvert Fald ikke bleven straffet med saa
stort et Maal af Pessimisme, som De,
men rigtignok har jeg jo ogsaa kun lagt
en Haand til, hvor De var engageret
med hele Ryggen.

Naar nogen spørger mig, hvem jeg holder mest af af blandt mine Venner, er mit Svar i mange Aar ufravigelig: "Rohde". Med ingen anden Mand har jeg følt mig sjælelig i saa god Overensstemmelse. Det var for mig næsten altid som at gøre Prøve paa et Regnestykke at erfare, at De delte min Mening om dette eller hint. Den Gang, da jeg var gift, sagde min Kone ofte halvt i Spøg og halvt i Alvor, at jeg vist godt kunde undvære hende, naar blot jeg havde Dem. Hende har jeg maattet lære at undvære; om Dem er jeg endnu fuldt og fast overbevist, at jeg

[6]

ikke kan undvære Dem. Om De er her eller andet steds, saa har jeg dog stedse den Bevidsthed, at al Afstand i Rum eller Meninger tiltrods er De ved min Side som min paalideligste Ven. Se D derfor lyder det i mine Øren som ren Snak, naar De troer, at nogen skulde kunne undergrave mit Forhold til Dem. –

Nej, min Tavshed har som sagt slet ingen Aarsag haft anden end den, at jeg fra Dag til Dag opsatte at skrive. I Foraaret Vinter skrev jeg saa flittigt paa min Bog,¹ at jeg ikke kunde bekvemme mig til at gribe Pennen, naar jeg endelig fik den lagt fra mig. Saa kom Foraaret, og det har i disse sidste Aar haft et mægtigt Tag i Resterne af min Ungdom og Ungdommelighed. Jeg boer ligesom i fjor ude i Frederiksdal, og jeg synes, der er altfor skjønt ude til overhovedet at være inde. Om Søndagen gør jeg dog Pønitense for

[7]

de andre Dages Lediggang og arbejder paa min Bog her inde i Byen, og det er efter en saadan lidt anstrængende Dag, jeg sent paa Aftenen sidder og skriver disse Linjer. Jeg har den Tro foreløbig, at min Bog om Eckersberg skal blive anstændig; den optager mig i hvert Fald stærkt og er mig selv en Kilde til Tilfredshed, – ikke fordi den svarer til mine Forestillinger om, hvordan en saadan Bog bør være, men fordi den tager alle mine Tanker fangen, saasnart jeg sætter mig til at beskæftige mig med den, – baade de Tanker, der ikke er ... saa lystelige og de, der er altfor lystelige til, at de ikke skulde bære i sig Kimen til nye Sorger. Christiansen er kommen hjem – selvfølgelig uforandret efter at have besejlet en Fjerdedel af Jordkloden. Han har haft hele sit "Materiale" med og arbejdet ude i den Biskaiske Bugt aldeles, som om han sad i Reventlowsgade. Af alt, hvad han har bragt hjem, synes jeg desværre, De 250 Fotografier, han har taget, er det interessanteste. Men det bedste, han har

[8]

bragt hjem, er dog ham selv. For han er jo og bliver en Engel, om end én, der er født paa Landet. Slott-Møllers er i England. Henrichsen har boet nogle Uger sammen med mig i Frederiksdal; jeg holder saare meget af ham. Been har den Plan at rejse til Efteraaret og bliver derfor formodentlig hjemme. Willumsens taler paa Ny om at rejse til Amerika; han vil jo ikke lave det, han kunde leve af, og han kan jo ikke leve af det, han – ikke – laver.

Fra Fru Hannover kan jeg hilse Dem. Hun bad mig ved Nytaarstid om Lov til at be-

søge mig, og siden har hun med nogle
Ugers Mellemrum stadig ladet sig se.
Dette dog mellem os. Vi kommer godt
ud af det med hinanden; jeg har altid
Fornøjelse af at tale med hende, naar
blot hun ikke leder Talen hen paa
sig selv. Thi hun har gennemgaaet
meget mere, end nogen kunde ønske hende,
og hun har maaske endda det værste
tilbage. Formodentlig gifter hun sig
til Efteraaret.² Til den Tid vil da vort

[i venstre margen:]

Glem ikke at fortælle mig, hvad De har malet. Skal De ikke hjemsende
noget?

[9]

fornye Bekendskabs lille Intermezzo
være endt, men jeg er glad over, at vi kan
mødes fredelig og med Ro i vore Sind ... til
den forestaaende Skilsmisses Formaliteter. Jeg
vil i de Dage, der følger efter, Treaarsdagene for
Begyndelsen af mit Ophold i Tønning, mange
Gange mindes det Asyl, jeg fandt hos Dem. Ak,
den Gang var det i Sandhed smaat med den
Fjeder, hvoraf jeg nylig har pralet.
Hvis det kunde tænkes, De var hjemme tiltrods-
for, at De er ude, og jeg spurgte Dem, hvorlænge
De endnu vide blive borte, vilde De vist lade,
som om De overhørte Spørgsmaalet. Men nu
kan De ikke unddrage Dem Svaret. Jeg har nemlig

[10]

længe haft den Tro, at jeg ikke saa snart
skulde faa Dem at se igjen. Jeg fortænker Dem
ikke i, at De foretrækker at være borte, men
altfor længe maa De ikke blive ude, og paa
Spørgsmaalet om hvorlænge maa De i hvert
Fald svare, hvis De da ved noget derom.
Men nu er jeg altfor søvnig til at
fortsætte mere. Skriv snart igjen, saa faaer
De et lige saa langt Brev. Hils Zahrtmann;
han paastaar, jeg ikke kan lide ham, men

han véd vel selv, at han er bekendt for sine
forrykte Paastande. Lev vel og vær paa det
allerhjørteeligste hilset af Deres gamle Ven
Emil Hannover

¹ Emil Hannover arbejdede i disse år på monografien om C.W. Eckersberg, der udkom i 1898.

² Alice Hannover giftede sig i 1896 med læge Poul William Kuhn Faber. Også dette ægteskab blev opløst, og hun giftede sig for tredje gang med lægen Carl Edvard Bloch i 1908.

Nagade 7.

Rblm. $\frac{5}{7.96}$

Kære Dem,

Nøj, der er slet ingen af de grunde,
de antyder i Deres sidste Brev, til
min lange og haardtmodighed Tavselse.
Der er overhovedet slet ingen Undskyldning
for den, og jeg skammer mig i høj grad
over den. De maa dog ikke tro, jeg i
al denne lange Tid har glemt Dem;
min onde Samvittighed har næsten
daglig bragt mig Dem i Bindeering, hvad
den ikke behøvede, for jeg har savnet
Dem meget, og jeg længes hidrægt efter
Dem ved mange Lejligheder. Nu efter
Deres sidste Brev maaske endnu mere
end før. For jeg kan jo ikke skrive
alt det, jeg saa gerne vilde sige Dem,
og som alt sammen gaar ind paa at
raabe ind i Deres Øre, saa De aldrig
glemmer det, at De skal være velgøst
Hjært, at De skal være det, fordi
De ikke har grund til andet. Se Dem
om og spørg Dem selv, hvem der mere
end De har Aarsag til med nogen

Tilfredshed at se tilbage og med nogen
Fortrøstning frem. De kan se tilbage paa
saa stor en mængde gode Gjerninger,
baade kunstneriske og praktiske, som
fra os og andre, og De kan se frem med
den Fortrøstning, som det giver, at vi
vi selv lige nu og modtagelig i Sindet,
lige ansigtsfuldt overfor det gode og det
smukke, - de friggjelige 40 tiltrods. Skilt
være med alt det, der ramler om en,
om ogsaa man selv har været med
til at lave det. Hovedsagen er dog den,
at man bevarer sin Lyst til at bygge
nøget nyt. Alt Arbejde vilde jo være
forgæves, om man maatte det med
Ewigheden. Selv om den fri Skole og
den fri Udstilling havde holdt vor
Levetid ud, maatte andre Tider jo
en Gang gøre andre Forhold med sig.
Om de indrettes lidt for eller ~~for~~ senere,
hvad gør det til Sagen, naar blot vi
har følt Lysten ved at prøve vore
Kræfter.

Der er ingen Optimist; jeg er ikke en
gang i særlig godt Humør, mestens jeg
skraver disse Linjer. Men jeg har et Sted
i mig en Gæder. Der, som alle Gæder,
gerne vil slappes ved Brænd, men som
jeg ikke giver Lov Dertil. Andre mennesker
eller mange gør Gymnastik eller Driven
Sport; min Sport er den Resonnement,
som holder min Gæder nogenlunde spændt
stadi. Den har mange Gange været
ved at bryde, men jeg troer dog, den
skal holde en Del Aar endnu. Pas paa
Deres, for jeg véd, De har én.

Om man overhaudet mistede Aonen
til en Gang imellem at tilraabe sig
selv et "Hjælp min Hest", vilde man jo
 snart gaa i Staa. For ildesra kommer
det ikke. Aldersra prøver de jo helst at
faa bli til at brække Benene paa
Forhindringer, de stiller sig i Vejen.
Men foreløbig er da ikke en Gang de,
gamle Mand, ældre, end at de
sagtens kan sætte over og overvinde
føle Glæden ved at overvinde Forhindringer.

2.

men man skal sikkert blive ved
at øve og prøve sin Ulydams Clone
for sigt, og om De har nogen Tjejl,
er det maaske den, at De alligevel
hidtil prøvede Gæstet der, hvor det
er lavest. Blev ikke ved, fordi jeg
siger det. Ingen kan holde mere af
Dem end jeg; ingen kan navnlig have
en mere urokkelig Tro paa Deres
Karakters Værdi end jeg. Men fra
at være den lidenskabelige Idealist, De
- ikke var, men er, er De bleven
en Begynder i den Kunst, som ikke
har noget med Idealisme at skaffe.
Jeg har med den fuldeste Tilfredshed
set, at for den Kunst havde De ikke
de Anlæg, man tilskrev Dem. De
blev berøvet af Dem, der i saa Hæn-
seende var Dem overlegne.

Jeg mener at kunne skrive dette san-
deligt, fordi jeg ikke noget Afjeblik har
troet andet, end at De kæmpede for
en Sag og ikke for Dem selv. De har Ret:

om Maalet var der Dem og mig 2
i mellem aldrig Menighed, men om Vejene
til Maalet har jeg paa det sidste jævnlig
været enig med Dem. Jeg troer, jeg havde
Ret (man troer det jo gerne). Jeg er i
hvert Fald ikke bleven straffet med saa
stort et Maal af Pessimisme, som De,
men rigtignok har jeg jo ogsaa kun Lyst
en Maaned til, hvor De var engageret
med hele Regnen.

Naar nogen spørger mig, hvem jeg
holder mest af ^{blant} ~~at~~ mine Venner, er
mit Svar i mange Aar ufravigelig:
"Rohde". Med ingen anden Maaned har
jeg følt mig sjælelig i saa god Overens-
stemmelse. Det var for mig næsten
altid som at gøre Prøve paa et Regne-
stykke at erfare, at De delte min
mening om Dette eller hint. Den Gang,
da jeg var gift, sagde min Kone ofte
halvt i Spøg og halvt i Alvor, at jeg
vist godt kunde indvære hende, naar
blot jeg havde Dem. Hende har jeg
maattet lære at indvære, om Dem er
jeg endnu fuldt og fast overbevist, at jeg

ikke kan indvære Dem. Om De er
her eller andet Steds, saa har jeg dog
stærke den Blevsthed, at al Afstand
i Rum eller meninger tiltræks er de
vel min Side som min paalideligste
Ven. Så ~~derfor~~ derfor lyder det i mine Øren
som en Snak, naar De troer, at
nogen skulde kunne indskræve mit
Forhold til Dem. —

Nøj, min Tavsheit har som sagt slet
ingen Aarsag haft anden end den, at
jeg fra Dag til Dag opsatte at skrive.
i ^{Vinter} ~~Herredet~~ skrev jeg saa flittigt paa
min Bæg, at jeg ikke kunde belevenne
mig til at gaae Tønnen, naar jeg endelig
fik den blyt fra mig. Saa kom Foråret,
og det har i disse sidste Aar haft
et megetst Tag i Resterne af min
Længsel og Ulystsummelighed. Jeg har
ligesom i Aar inde i Frederiksberg,
og jeg synes, der er altfor skjult inde
til overhovedet at være inde. Om
Søndagen gik jeg dog Tønture for

De andre Dages Besiggang og arbejdet paa
min Bog har ind i Rygen, og det er efter
en saadan lidt anstrengende Dag, jeg rent
paa Aftenen sidder og skriver disse Linjer.
Jeg har den Tro forudset, at min Bog om
Eckersberg skal blive anstændig; den
optager mig i hvert Fald stærkt og er
mig selv en Kilde til Tilfredshed, — ikke
fordi den svarer til mine Forestillinger
om, hvordan en saadan Bog bør være,
men fordi den tager alle mine Tanker
fangen, saas snart jeg sætter mig til at
beskæftige mig med den, — baade de
Tanker, du ikke er saa lyttelige og du.
Du er altfor lyttelige til, at du ikke
skulde høre i dig Kimen til nye Sager.

Christianen er kommen hjem-
selsfuld efter at have besjlet
en Fjerdedel af Jordskatten. Man har haft
hale sit "materiale" med og arbejdet inde
i den Biskopiske Bøgt altsedes, som om
han sad i Reventlowsjød. Af alt, hvad
han har bragt hjem, synes jeg desværre,
at 250 Fotografier, han har taget, er det
interessanteste. Men det bedste, han har

glæde ikke at fortælle mig, hvad De har maalt. Skal De ikke kjendes mig?
bragt hjem, er dog han selv. For han er
jo og bliver en Engel, om end en, der
er født paa Landet. Slott. møllen er
i England. Heinrich har boet nogle
Uger sammen med mig i Frederikstad;
ig holder saare meget af ham. Beem
har den Plan at rejse til Efteraaret og
blive derfor formentlig hjemme. Wil-
helmsus taler paa Ny om at rejse til
Amerika; han vil jo ikke have det, han
kunde leve af, og han kan jo ikke leve
af det, han - ikke - laver.
Fra Fru Hannover kan ig hilse Dem. Hun
har mig ved Nytaarstid om Lov til at be-
røge mig, og siden har hun med nogle
Ugers mellemrum stadig ladet sig se.
Dette dog mellem os. Vi kommer godt
ud af det med hinanden; ig har altid
Fornøjelse af at tale med hende, naar
blot hun ikke leder Talen hen paa
sig selv. Thi hun har gennemgaaet
meget mere, end nogen kunde ønske hende,
og hun har maaske endda det værste
tilbage. Formentlig gifter hun sig
til Efteraaret. Til den Tid vil da vist

fornyede Bekendtskabs lille Intermezzo 3
være endt, men jeg er glad over, at vi kan
mødes fredelig og med Ro i vore Sind ~~ikke~~ til
den forestaaende Skilsmissses Formaliteter. Jeg
vil i Dage, der følger efter, Tredearsdagen for
Republikken af mit Ophold i Tönnings, mange
Gange minde det Asyl, jeg fandt hos Dem. At,
den Gang var det i Sandhed smaat med den
Fjende, hvoraf jeg nylig har pralet.
Hvis det kunde tænkes, De var hjemme tiltrods
for, at De er inde, og jeg spurgte Dem, hvorlænge
De endnu vilde blive borte, vilde De vist lade,
som om De overhørte Spørgsmaalet. Men nu
kan De ikke undstrage Dem Svaret. Jeg har nemlig

længe haft den Tro, at jeg ikke saa snart
skulde faa Dem at se igjen. jeg fortænkter Dem
ikke i, at De foretrakke at være borte, men
alligevel længe maa De ikke blive inde, og paa
Spørgsmaal om hvorlænge maa De i hvert
Fald svare, hvis De da vil noget derom.

Men nu er jeg alligevel sønnig til at
fortsætte mere. Skriv snart igjen, saa faaar
De et lige saa langt Brev. Hils Zahrtmann;
han paastaar, jeg ikke kan lide ham, men
han vil vel selv, at han er bekendt for sine
forrygte Paastænde. Lev vel og vær paa det
allerhøjeste hjerte af Ders gamle Ven

Brillmann